

През март 2011 г. [Министерският съвет назначи](#) историка **Мартин Иванов** за председател на Държавна агенция „Архиви“ (ДАА). Той е доц. д-р, завършил е история в СУ „Св. Климент Охридски“ и право в ЮЗУ „Св. Неофит Рилски“. Специализирал е във Великобритания и Ирландия.

Неотдавна на пресконференция [представи политиката си в ДАА](#), както и проблемите пред държавните архиви. Междувременно преди броени дни агенцията информира за развитието на въпроса за [получаването от Русия на копия от българските архиви, изнесени от България след 9 септември 1944](#)

□ Това е поводът да потърсим за разговор Мартин Иванов.

Г-н Иванов, какво е развитието на гражданската инициатива за връщането на изнесените от съветската армия български архиви след 9 септември 1944 г.? Мина доста време и въпреки, че и президентът Георги Първанов и Министерският съвет се ангажираха със случая, като че ли основната тежест се падна на Държавна агенция „Архиви“?

- Това е така, защото всички предварителни стъпки и последвалите действия след тях от страна на предишното правителство са въпрос на договаряне и подобни неща стават бавно. Когато бяха назначен за председател на Държавна агенция „Архиви“ аз поисках да се запозная докъде е стигнал процеса, започнал при предшествениците ми Боряна Бужашка и проф. Георги Бакалов. Знаете, че след апела за връщането на архивите от Русия на фондация „Свободна и демократична България“ през 2007 г. президентът Георги Първанов имаше срещи с тогавашния държавен глава на Русия Владимир Путин и този въпрос беше поставен пред руската страна. Тогава са предприети основните стъпки от страна на Държавна агенция „Архиви“ за контакт с руските архиви. Наши специалисти са посетили Москва и на място в архивите са установили приблизителното количество на материалите, които се намират там. Последният път те бяха в Москва от 15 май до началото на юни и са поръчали за копиране около 50 000 страници от българските архивни документи.

В кои точно руски архиви са открити български документи?

- В Руския държавен военен архив, в Централния архив на Министерство на отбраната и в Руския държавен военно-исторически архив. Освен в тях ще продължи издирването на документи в още няколко архива: в архива на Министерство на външните работи на Руската Федерация, в Руския държавен архив за социално-политическа история. От някои от тези архиви вече имаме отговор и работата ще продължи. В бюджета на агенцията са предвидени средства за това.

Стана ясно, че Русия няма да върне оригиналите на иззетите след 9 септември 1944 г. от България документи.

- Проблемът досега се е състоял в това, че по руското законодателство тези български архивни документи са трофейни от времето на Втората световна война и руската страна не може да върне оригиналите. Те обаче се съгласиха да предоставят копия на поисканите от България документи.

Защо се получава така?

- Така е по руското законодателство и руснаците едва ли ще променят позицията си. Това ограничение разбира се не се отнася само до България, но и до редица други страни, които са в редиците на победените във Втората световна война. Истината е, че в началото на 90-те години, когато не е действало сегашното руско законодателство по този въпрос, България е пропуснала златния си шанс да си върне изнесените оригинални архивни документи. Просто тогава българската държава не е поставила официално въпроса пред Москва.

Двадесетина години след това от колегите разбрах, че при повдигането на въпроса официално през 2009 г. руската позиция е следната: или ще ни дадат копия на документите, или няма да получим нищо. Естествено, между двете възможности и аз, и моите предшественици сме предпочели получаването на копия пред нищо. . За да съм коректен, трябва да кажа, че цялата процедура е задвижена от предшествениците ми и аз не бих желал да си приписвам излишни заслуги. Това, което аз направих, е просто да ускорим процеса на заминаването на нашите специалисти в Москва, които да започнат процедурата по копирането на документите в този начален етап.

Процедурата по получаването на оригиналите е много тежка и тромава, защото решението за това трябва да се гласува в Думата. В някои случаи, обаче, руската страна веднага е задължавала съответната държава да плати сериозни суми за това, че е съхранявала техните документи в продължение на десетилетия.

Въпросните 50 000 страници, за които стана вече дума, тепърва трябва да бъдат

Написано от Христо Христов
Петък, 24 Юни 2011 12:08

изследвани и да се установи дали съдържанието им ще задоволи очакванията и интереса към тях.

Бихте ли казали точно какви български документи има в руските архиви?

В Руския държавен военен архив се съхраняват документи на Министерския съвет на България за времето 1940-1943 г., Министерството на войната – 1939-1944 г.; Дирекция на полицията., отдел „Държавна сигурност“ за периода 1925-1944 г. – Тук става въпрос за по-голям обем от материали, за около 8000-9000 листа. Съхраняват се също и такива, отнасящи се за дейността на Междусъюзническата военна контролна комисия в България (1918-1928) – около 15 000 листа. Ще се копират също и материали от Германския научен институт в София (1939-1944) и др.

В процеса на издирване установени ли са някакви други важни за страната ни документи в руските архиви?

- В личен разговор със зам.-директора на руския военен архив Коротаев се е установило за наличието на документи, отнасящи се за България в германски, френски и полски архивни фондове. Такива са фондовете на Франц фон Папен, на личната канцелария на Адолф Хитлер, на имперското Министерство на външните работи в Берлин, на имперското Министерство на просветата и пропагандата в Берлин. Част от тях също могат да бъдат копирани, след като се провери какво реално е съдържанието им. Тези архиви са предимно на немски език.

В Архива за социално-политическа история има документи за периода 1898-1991 г.

Написано от Христо Христов
Петък, 24 Юни 2011 12:08

включващ и дейността на ЦК на КПСС; материали, отнасящи се до дейността на външнополитическата й комисия и комисията и отдела й за връзки с чуждестранните комунистически партии за годините 1949-1953 г. Във фонда на Андрей Жданов и на Вячеслав Молотов може да се намерят и документи за България. В описите на фонда на Коминтерна има документи разкриващи кореспонденцията на Георги Димитров с ръководителите на отделите на комунистическия Интернационал, с ЦК на БКБП, предшественика на КПСС, със съветски държавни и партийни учреждения в периода 1934-1944 г. В друг опис има документи разкриващи работата сред военнопленниците, намиращи се в съветските лагери в периода 1941-1945 г. От тях биха могли да бъдат получени копия, тъй като те са дигитализирани.

Третият архив, в който работата ще продължи, е Руският държавен военноисторически архив. В него от колекция „България“ са поръчани документи.

Установени ли са документи на тайната царска канцелария, впоследствие на кабинета на цар Борис III, както и материали, свързани с престоя и разпитите на царските регенти, които са били откарани след 9 септември 1944 г. в Москва и са били там в продължение на няколко месеца?

- Не, до момента подобни документи не са открити. Ако е имало разпити на регентите, то тези документи биха се водили като руски, а не български. Може да се предполага, че подобни следствени материали се съхраняват в наследниците на НКВД, който навремето най-вероятно е провеждал подобни разпити. Тоест такива документи не се съхраняват в руските държавни архиви.

От Централния архив на министерството на отбраната в Подолск вече бе копирана преписка на българския морски щаб (1941-1943). Ще се търсят и документи в Държавния архив на Руската федерация. Тук вниманието е насочено към два фонда – Съветът на министрите на СССР (1923-1991) и Всесъюзното общество за културни връзки в чужбина (1925-1957).

Мартин Иванов, председател на Държавна агенция „Архиви“: България е пропуснала златен шанс

Написано от Христо Христов
Петък, 24 Юни 2011 12:08

~~България е пропуснала златен шанс, защото не е успяла да си върне архивите, които са в чужди ръце. Това е огромна загуба за нашата страна, защото архивите са част от нашата история и идентичност. Държавна агенция „Архиви“ трябва да работи по-активно, за да си върне архивите и да ги запази за бъдещите поколения.~~